

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922.7:616.89

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2026.1/22>

Булгакова Т. М.

<https://orcid.org/0000-0003-3511-4158>

Національний університет фізичного виховання і спорту України

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ТРАВМАТИЗАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню соціально-психологічних чинників формування алкогольної поведінки юнацтва в умовах воєнної нестабільності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що війна істотно впливає на стан психічного здоров'я молоді, підсилює прояви тривожності, дестабілізує систему соціальних зв'язків і сприяє використанню неадаптивних копінг-стратегій, серед яких вживання алкоголю може виконувати роль засобу короточасного емоційного полегшення. У цих умовах особливої ваги набуває дослідження факторів, які визначають ставлення юнацтва до алкоголю та підвищують або знижують ризики розвитку алкогольної залежності.

Мета дослідження полягає у виявленні детермінант алкогольної поведінки старшокласників та аналізі особистісних і соціальних чинників, які впливають на ризики алкоголізації.

У межах дослідження застосовано авторські анкети щодо рівня обізнаності та соціальних впливів, методику діагностики сили волі (М. Обозов), тест самооцінки (модифікація Дембо–Рубінштейн) та опитувальник AUDIT. У вибірку увійшли 72 респонденти юнацького віку.

Встановлено, що більшість молоді мають середній рівень обізнаності щодо наслідків уживання алкоголю, а провідним чинником ризику виступає вплив однолітків. Суттєвими внутрішніми факторами є низька сила волі й занижена самооцінка, що знижують здатність протистояти соціальному тиску. За результатами AUDIT, 32% молоді належать до групи ризикованого вживання алкоголю, а 10% мають високий рівень алкогольного ризику. Гендерні відмінності вказують на те, що хлопці частіше демонструють ризиковані форми поведінки.

Підкреслено, що воєнна ситуація підсилює стресові реакції та сприяє формуванню неадаптивних копінг-механізмів, збільшуючи ймовірність алкоголізації юнацтва. Отримані результати можуть використовуватися для розроблення профілактичних програм, спрямованих на зміцнення резилієнтності, розвиток навичок саморегуляції та зниження ризикованої поведінки серед молоді.

Ключові слова: алкоголізм, алкогольна залежність, юнацький вік, воєнна травма, копінг-стратегії, адиктивна поведінка, психічне здоров'я, резилієнтність.

Постановка проблеми. Проблема зловживання алкоголем серед підлітків та молоді традиційно розглядається як одна з найгостріших у сфері охорони психічного здоров'я. У юнацькому віці, коли відбувається формування ідентичності, становлення системи цінностей і засвоєння поведінкових стратегій, вживання алкоголю виступає значним ризиком розвитку стійкої адиктивної поведінки та пов'язаних із нею психосоціальних наслідків. Ситуація ускладнюється умовами

повномасштабної війни в Україні, яка створила новий комплекс стресорів: втрата дому, вимушене переміщення, загроза життю, руйнування соціальних зв'язків, погіршення економічної стабільності, трансформація традиційних умов виховання та освітнього середовища. Воєнна травматизація значно підвищує вразливість молоді до шкідливих копінг-стратегій, зокрема до зловживання алкоголем як способу зниження тривоги, уникнення переживань або групової ідентифікації.

Одночасно в Україні спостерігається підвищена доступність алкоголю та суперечливі соціальні норми щодо його вживання, що створює сприятливі умови для формування ризикованої поведінки. Відсутність системної профілактики, недостатній батьківський контроль у багатьох сім'ях, їх руйнування або тривале розділення через воєнні дії, нестача якісної психологічної підтримки та перевантаження освітньої системи додатково посилюють проблему.

У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження психологічних, соціальних, сімейних та індивідуальних детермінант раннього залучення до алкоголю в період юнацького віку, що дозволить розробити ефективні превентивні та корекційні стратегії з урахуванням умов воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вживання психоактивних речовин у підлітковому та юнацькому віці широко представлена в зарубіжних і вітчизняних дослідженнях. Більшість авторів підкреслюють багатофакторний характер адиктивної поведінки, де поєднуються біологічні, психологічні, сімейні та соціальні чинники. Зокрема, праці Абрамова С., Адашкевич В., Бачинської К., Голубєвої В., Денисенко А., Козири П., Назимок В. та ін. [1; 2; 7; 8] демонструють тісний зв'язок між уживанням наркотичних і алкогольних речовин, стилем батьківства, впливом однолітків та доступністю психоактивних речовин (ПАР) у доквітлі. Дослідження зарубіжних науковців Waterman E., Windle M., Windle R. [11; 12] також підтверджують, що більшість підлітків до 19 років мають досвід уживання алкоголю, а значна частина – інших психоактивних речовин.

У сучасних теоретичних моделях простежується відхід від однофакторних пояснень у бік багатокомпонентних концепцій, які враховують взаємодію сімейної системи, групи однолітків і соціального контексту. Науковці акцентують, що сімейні конфлікти, недостатній контроль і підтримка, вживання алкоголю батьками, низькі академічні успіхи та негативна поведінка однолітків істотно підвищують ризики раннього залучення до адиктивної поведінки. Дослідження Гаврилової Н., Новицького Ю. та ін. [4] та ін. доводять, що емоційні проблеми у багатьох осіб виникають як наслідок алкоголізації, а не передують їй, що важливо для формування стратегій психотерапевтичної допомоги.

Значний масив праць (Янкович О., Кікінежді О., Козубовська І., Поліщук В., Радчук Г. та ін.) [9] присвячений ролі особистісних характеристик:

імпульсивності, прагнення новизни, низької самоповаги, підвищеної тривожності, схильності до ризикованої поведінки. Зарубіжні і українські дослідники (Абрамов С., Голубєва В., Горбань Н., Каліна К., Курділь Н. В., Лапікура О., Луценко О., Назимок В., Сафір Т., Трубавіна І. М. та ін.) [1; 5; 10] доповнюють цю картину, вказуючи на вплив девіантних груп однолітків, недоліків сімейного виховання, соціально-економічної нестабільності, гендерних відмінностей і порушень адаптації молоді.

Водночас останні роки характеризуються появою нових дослідницьких напрямів, пов'язаних із впливом війни на психічне здоров'я молоді (Білас Л. та ін.) [3]. За даними сучасних українських психологічних досліджень, воєнна травматизація підвищує рівень тривоги, депресивних станів, дезадаптації та соціальної ізоляції. У таких умовах ризик формування адиктивних копінг-стратегій зростає: алкоголь стає доступним засобом зняття напруги, способом уникнення травматичних переживань або відновлення контролю над станом. До групи ризику належать юнаки з досвідом втрати житла, вимушеного переміщення, тривалого розлуки з родиною або проживання в умовах небезпеки.

На тлі зниження якості батьківського контролю, трансформації структури сім'ї, перевантаження освітніх інституцій, прихованої нормалізації алкоголю в суспільстві, а також підвищеного рівня соціального стресу проблема зловживання алкоголем набуває особливої актуальності. Водночас у науковій літературі недостатньо робіт, які б комплексно вивчали взаємодію воєнної травматизації та традиційних детермінант адиктивної поведінки в юнацькому віці, що визначає потребу у подальших емпіричних дослідженнях.

Постановка завдання. Мета дослідження – виявити психологічні та соціальні чинники алкоголізації юнацтва в умовах воєнної нестабільності та визначити особливості ставлення молоді до вживання алкоголю на основі емпіричного аналізу рівня поінформованості, самооцінки, сили волі та впливу найближчого соціального оточення.

Виклад основного матеріалу. Проблема залучення молоді до вживання алкоголю належить до одних із найскладніших і водночас найдинамічніших соціально-психологічних явищ. Юнацький вік є періодом інтенсивного становлення особистості, коли юнаки та дівчата прагнуть самостійності, соціального визнання, розширення меж власного досвіду та пошуку індивідуального стилю поведінки. Саме тому будь-які зовнішні впливи – як позитивні, так і негативні – у цей час

засвоюються особливо швидко, формуючи моделі реагування на стрес, способи самоствердження та соціальної взаємодії.

Одним із ключових чинників, що визначають раннє звернення юнацтва до алкоголю, є *соціальний контекст* [1; 4; 6], у якому формується їхня поведінка. За сучасними даними, молодь дедалі частіше стикається з невизначеністю, інформаційними переваженнями, суперечливими типовими нормами та зростанням загального рівня стресу.

Важливе місце посідають *психологічні особливості юнацького віку*: імпульсивність, прагнення до ризику, емоційна нестійкість, підвищена чутливість до соціального схвалення та критики [7; 8]. Прагнучи підтвердити свою дорослість, юнаки нерідко звертаються до моделей поведінки, які здаються їм «дорослими», зокрема й до вживання алкоголю. При цьому власні захисні механізми, сила волі та навички самоконтролю ще не сформовані достатньою мірою.

Не менш вагому роль відіграє *сім'я*, адже саме вона задає первинні норми щодо дозволеності або недопустимості вживання алкоголю [2; 7; 15]. Конфліктні стосунки, емоційна холодність, неповні сім'ї чи відсутність достатнього батьківського контролю створюють сприятливе підґрунтя для формування адиктивних стратегій у дітей та підлітків. Особливо це посилюється у тих випадках, коли хтось із дорослих демонструє зловживання алкоголем або толерантне ставлення до нього.

Значним чинником є вплив *групи однолітків*, яка часто стає головним середовищем соціалізації юнацтва [1; 2; 6]. У цьому віці саме позиція друзів, групових лідерів та думка референтного кола може або стримувати юнака від ризикованих форм поведінки, або навпаки – стимулювати експерименти з алкоголем. Прагнення «бути своїм» та вписатися у групу нерідко домінує над власними переконаннями чи правилами, сформованими в сім'ї.

Окремо слід наголосити на *умовах війни*, які суттєво ускладнюють психологічний стан молоді [3]. Хронічна тривога, невпевненість у майбутньому, вимушені переїзди, розлука з батьками, втрата стабільності та відчуття безпеки – усе це створює додатковий фон емоційної напруги. У таких обставинах алкоголь нерідко сприймається як доступний засіб тимчасового полегшення, форма «втечі» від переживань або спосіб зняти стрес, викликаний воєнними подіями. Дослідження останніх років свідчать, що після початку повномасштабної війни спостерігається підвищення рівня емоційного виснаження молоді, що може впливати на їхні копінг-стратегії.

Таким чином, алкоголізація юнацтва формується на перетині багатьох взаємопов'язаних чинників – психологічних, соціальних, сімейних, культурних і, у сучасних умовах, воєнно зумовлених. Це й обумовлює необхідність подальшого поглибленого аналізу причин цього явища та дослідження його особливостей у реальному юнацькому середовищі.

Наслідки вживання алкоголю в юнацькому віці мають особливо руйнівний характер, оскільки торкаються як фізичного, так і психічного здоров'я, впливають на формування особистості та визначають майбутню життєву траєкторію молодої людини [12]. Юнацький вік – це період становлення ціннісних орієнтацій, професійного самовизначення, побудови соціальних зв'язків і розвитку емоційної саморегуляції. Саме тому систематичне або навіть епізодичне вживання алкоголю здатне суттєво порушити цей процес і змінити його природний перебіг.

Психологічні наслідки проявляються насамперед у зниженому самоконтролі, збільшенні імпульсивних реакцій, труднощах у прийнятті рішень та зниженні здатності до планування. Алкоголь погіршує увагу, пам'ять, працездатність, що в юнацькому віці безпосередньо впливає на навчальні досягнення та мотивацію. За даними наукових досліджень, юнаки, які зловживають алкоголем, частіше демонструють низьку освітню успішність, пропуски занять, зниження інтересу до навчання та підвищену конфліктність у шкільному середовищі [7; 8].

Соціальні наслідки стосуються насамперед побудови міжособистісних стосунків. Алкогольна поведінка нерідко супроводжується агресивністю, ризикованими ситуаціями, втягненням у девіантні компанії. Через потребу у «доповненні» групових смислів юнаки можуть потрапляти в негативні субкультури, де вживання алкоголю є нормою, а ризикована поведінка – способом самоствердження. Такі групи часто стимулюють до ранніх статевих зв'язків, конфліктів, хуліганства чи навіть криміногенних дій [2; 13].

Особливе занепокоєння викликає той факт, що вживання алкоголю в юному віці значно підвищує ризик формування залежності у дорослому житті. Механізми нейропсихологічної пластичності, характерні саме для цієї вікової групи, сприяють швидшому закріпленню залежних моделей поведінки. Доведено, що ранній початок уживання спиртних напоїв корелює з підвищеною ймовірністю переходу до інших психоактивних речовин, оскільки знижується критичність і підвищується толерантність до ризику [12].

Однак у сучасному українському контексті наслідки алкоголізації молоді нерозривно пов'язані з умовами війни, що створює новий багаторівневий фон ризику. Тривала напруга, страх, втрати, невизначеність і зміна життєвих обставин погіршують емоційний стан юнацтва, а алкоголь іноді починає сприйматися не лише як засіб соціалізації, а й як психологічний «амортизатор». Це ускладнює наслідки подвійно: поєднуються ймовірні психологічні травми із залежними формами копіngu, що робить юнацьку особистість ще вразливішою.

Таким чином, наслідки алкоголізації в юнацькому віці мають багатовимірний характер: вони руйнують когнітивні, емоційні та соціальні процеси, ускладнюють професійне становлення й впливають на загальні життєві перспективи. Саме тому важливим завданням сучасної психології є не лише дослідження причин цього явища, а й глибоке розуміння його передумов і механізмів у реальному середовищі молоді.

З огляду на широкий спектр причин і наслідків алкоголізації юнацтва, постає необхідність у комплексному вивченні того, як саме молоді люди оцінюють вплив алкоголю на своє життя, які чинники спонукають їх до вживання спиртних напоїв і наскільки вони усвідомлюють ризики, що з цим пов'язані. Особливо актуальним є аналіз того, як у сучасних умовах війни змінюється сприйняття молоддю алкоголю: чи стає він для них способом адаптації, чи зберігає переважно соціально-демонстративну функцію.

Теоретичний аналіз засвідчує, що значну роль у формуванні алкогольної поведінки відіграють сила волі, самооцінка та здатність протидіяти зовнішньому тиску. Водночас не менш важливими є соціальні впливи – сімейні моделі поведінки, група однолітків і медіапростір. Щоб з'ясувати, як саме ці чинники проявляються у конкретній молодіжній вибірці, було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення індивідуальних і соціальних передумов алкоголізації юнацтва.

Емпіричне дослідження було спрямоване на виявлення того, як юнаки та дівчата оцінюють власне ставлення до алкоголю, наскільки вони обізнані з його негативним впливом, які чинники визначають їхню поведінкову готовність до вживання спиртних напоїв та чи впливають на ці процеси умови воєнної нестабільності.

Дослідження проводилося серед учнів юнацького віку, загальною кількістю 72 особи 10–11 класів м. Суми.

Вибірка була репрезентативною щодо статі (38 дівчат, 34 хлопці) та умов проживання: частина молоді проживає в умовах відносної безпеки, інша – має досвід внутрішнього переміщення або перебуває у сім'ях, де один із батьків служить у Збройних силах України. Це дозволило проаналізувати, наскільки воєнний контекст посилює або трансформує традиційні чинники ризику.

Для дослідження були використані такі методики:

1. Авторська анкета обізнаності щодо алкоголізму, спрямована на виявлення рівня знань про фізичні, психологічні та соціальні наслідки вживання алкоголю.

2. Анкета соціального впливу, що визначає роль батьків, однолітків та медіапростору у формуванні ставлення до алкоголю.

3. Методика «Самооцінка сили волі» М. Обозова, яка дозволяє оцінити саморегуляцію та вольову стійкість.

4. Тест самооцінки особистості (шкільний варіант на основі методики Дембо-Рубінштейн), який допомагає встановити загальний рівень впевненості в собі та адаптивності.

5. Опитувальник AUDIT – Alcohol Use Disorders Identification Test (Т. F. Babor, J. Higgins-Biddle), що дає змогу визначити рівень ризику щодо вживання алкоголю.

Для оцінки поінформованості та соціальних чинників алкоголізації було використано дві авторські анкети, укладені на основі принципів соціально-психологічної діагностики та узагальнення сучасних наукових підходів до вивчення залежної поведінки.

Поєднання цих методик дозволяє оцінити не лише когнітивний рівень поінформованості, а й особистісні характеристики, які можуть сприяти або, навпаки, стримувати залучення до алкоголю.

Аналіз отриманих даних дозволив комплексно оцінити особливості ставлення юнацтва до вживання алкоголю, визначити рівень поінформованості про його наслідки та виявити соціально-психологічні чинники, які впливають на формування алкогольної поведінки. Особливу увагу приділено показникам сили волі, самооцінки та ролі соціального оточення, що є ключовими захисними або, навпаки, ризиковими факторами в юнацькому віці.

Першим етапом було дослідження рівня знань старшокласників про фізичні, психологічні

та соціальні наслідки вживання алкоголю. Результати подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень обізнаності юнацтва про наслідки вживання алкоголю

Показник	Низький (%)	Середній (%)	Високий (%)
Знання про фізичні наслідки	24	52	24
Знання про психологічні наслідки	31	49	20
Знання про соціальні наслідки	27	55	18

Отримані дані свідчать, що більшість юнаків і дівчат мають середній рівень поінформованості щодо наслідків уживання алкоголю. При цьому лише п'ята частина респондентів продемонструвала високий рівень розуміння психологічних та соціальних ризиків. Це вказує на те, що молодь часто недооцінює комплексний вплив алкоголю на емоційні реакції, поведінку, соціальні стосунки й успішність, що може сприяти формуванню толерантних установок до вживання спиртних напоїв.

Важливою частиною дослідження було оцінювання ролі сім'ї, однолітків та медіапростору. Результати представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Вплив сім'ї, однолітків і медіа на ставлення до алкоголю

Фактор	Слабкий вплив (%)	Помірний вплив (%)	Сильний вплив (%)
Сім'я	39	44	17
Однолітки	22	48	30
Медіапростір	35	47	18

Найпотужнішим чинником алкогольної поведінки юнацтва виявилися однолітки: третина опитаних відмітила сильний вплив друзів. Це підтверджує провідну роль референтної групи у юнацькому віці. Сім'я має переважно помірний вплив, що відображає певне зниження авторитету дорослих в цьому віковому періоді. Вплив медіапростору теж є відчутним: майже половина респондентів відзначили його як помірний, що свідчить про поступову нормалізацію алкоголю у масовій культурі.

Згідно з методикою М. Обозова, більшість респондентів мають середній рівень сили волі, однак значна частка юнацтва – 28% – продемонструвала низькі показники вольової регуляції, що знижує їхню стійкість перед соціальним тиском та спокусами. Результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники сили волі

Рівень сили волі	% респондентів
Низький	28
Середній	54
Високий	18

За методикою самооцінки особистості, див. таблицю 4, ми отримали наступні результати.

Таблиця 4

Рівень самооцінки

Рівень самооцінки	% респондентів
Занижена	34
Адекватна	48
Завищена	18

Більшість учасників мають адекватну самооцінку, проте майже третина респондентів (34%) характеризується заниженою самооцінкою, що суттєво підвищує ризик формування залежної поведінки.

Отже, як низька самооцінка, так і низька сила волі є важливими внутрішніми факторами ризику.

Для визначення рівня вживання алкоголю було використано опитувальник AUDIT. Результати подано в таблиці 5.

Таблиця 5

Рівень ризику за AUDIT

Показник	Нормативний рівень (%)	Ризикований рівень (%)	Високий ризик (%)
AUDIT	58	32	10

Понад половина старшокласників знаходиться в межах нормативного рівня. Проте 32% демонструють ризиковане вживання алкоголю, що може свідчити про регулярне або епізодично часте споживання спиртних напоїв. Високий ризик (10%) потребує особливої уваги, оскільки ці юнаки та дівчата вже мають сформовані небезпечні алкогольні практики.

Для уточнення було проаналізовано відмінності між юнаками та дівчатами. Результати подано в таблиці 6.

Таблиця 6

Гендерні особливості рівня алкогольного ризику за AUDIT

Група	Нормативний рівень (%)	Ризикований рівень (%)	Високий ризик (%)
Хлопці (n=34)	44	41	15
Дівчата (n=38)	71	24	5

Дані демонструють виражені гендерні відмінності: хлопці суттєво частіше за дівчат потрапляють до групи ризикованого та високого ризику. Це узгоджується з особливостями юнацького віку, коли хлопці схильні до ризикованих форм поведінки, а дівчата – до більш виваженого ставлення до здоров'я й соціальних норм.

Отримані емпіричні дані дають підстави стверджувати, що виявлені особливості алкогольної поведінки юнацтва формуються не лише під впливом загальних вікових чинників, а й у контексті сучасної воєнної ситуації. Підвищена частка респондентів із заниженою самооцінкою та низьким рівнем сили волі, посилений вплив однолітків, а також зростання ризикованих моделей уживання алкоголю порівняно з довоєнними вибірками можуть розглядатися як опосередковані прояви воєнної травматизації. Хронічний стрес, невідзначеність, емоційне виснаження та зміна звичних соціальних опор у воєнних умовах знижують стійкість молоді, ускладнюють саморегуляцію та сприяють використанню алкоголю як швидкої, хоча й неадаптивної копінг-стратегії. Таким чином, виявлені у дослідженні тенденції відображають загальну підвищену психологічну вразливість юнацтва, що актуалізує потребу в посиленні профілактичних та психоосвітніх заходів.

Висновки. Отримані результати підтверджують, що юнацький вік є одним із найбільш вразливих періодів щодо формування алкогольної

поведінки, що зумовлено поєднанням соціального тиску та незрілих механізмів саморегуляції. Молодь продемонструвала переважно середній рівень поінформованості про наслідки вживання алкоголю, а провідним фактором ризику виявився вплив однолітків. Важливими внутрішніми детермінантами ризикованої поведінки є низький рівень сили волі та занижена самооцінка, які знижують здатність юнацтва протистояти соціальним спокусам. За результатами AUDIT, значна частка респондентів належить до групи ризикованого вживання алкоголю, при цьому хлопці демонструють вищі показники алкогольного ризику, ніж дівчата. Воєнна нестабільність додатково підсилює психологічну вразливість молоді, сприяючи формуванню неадаптивних копінг-стратегій і посилюючи ймовірність уживання алкоголю.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі впливу воєнної травматизації на розвиток адиктивної поведінки юнацтва, вивченні їхніх копінг-стратегій і чинників психологічної стійкості в умовах хронічного стресу. Доцільним є розроблення та впровадження програм профілактики алкогольних ризиків, спрямованих на підвищення резиліентності, розвиток навичок саморегуляції та формування здорових стратегій подолання стресу. Також важливим є дослідження ролі сім'ї та освітнього середовища у підтриманні психічного здоров'я молоді в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Список літератури:

1. Абрамов С., Назимок В., Голубева В. Сучасний стан проблеми алкоголізму та наркоманії серед українського студентства. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. 5 (192). 2025. С. 186–189. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05\(192\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05(192).41)
2. Бачинська К. Дитяча незалежність: майже половина українських підлітків періодично вживають алкоголь. *Україна молода*. Вип. 129. 27.11.2018р. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3391/188/128394/> (дата звернення: 25.11.2025 р.)
3. Білас Л. Алкоголізм і діти: українське суспільство вже має можливості для вирішення цієї проблеми. 20 травня 2023 р. URL: <https://mind.ua/openmind/20257122-alkogolizm-i-diti-ukrayinske-suspilstvo-vzhe-mae-mozhливosti-dlya-virishennya-cieyi-problemi> (дата звернення: 13.11.2025 р.)
4. Гаврилова Н., Новицький Ю. Негативні шкідливі звички сучасної молоді. Їх вплив на молодий організм. *Науковий журнал Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. 2 (174). 2024. С. 9–12. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).01](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).01)
5. Горбань Н. Є. Луценко О. Г., Курділь Н. В., Лапікура О. В., Сафір Т. Ю. Ставлення підлітків та їхніх матерів до проблеми раннього вживання алкоголю. *Єдине здоров'я та проблеми харчування України*. 2021. № 2 (55). С. 44–55. DOI: <https://doi.org/10.33273/2663-9726-2021-55-2-44-55>
6. Гриценюк Ю., Залібовська-Ільницька З. В. Профілактика вживання алкоголю, наркотичних засобів та тютюнопаління серед підлітків. *Актуальні проблеми соціальної сфери : збірник статей*, 2022. С. 13–14.
7. Денисенко А. О., Адашкевич В. О. Психологічні чинники вживання старшими підлітками алкоголю. *Габітус*. Вип. 59. 2024. С. 135–140. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.59.22>
8. Козира П. В. Психологічні аспекти формування алкогольної залежності у підлітків. *Габітус*. Вип. 63. 2024. С. 100–104. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.63.16>

9. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2018. 300 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovych_Kikinezhdi_Kol_mon.pdf

10. Трубавіна І. М., Каліна К. Є. Соціальна профілактика алкоголізму серед молоді в Україні: перспективи та реалії сьогодення. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. 1 (2). С. 101–111. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1\(339\)-2-101-111](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-1(339)-2-101-111)

11. Longitudinal associations of binge drinking with interpersonal violence among adolescents / E. A. Waterman et al. *J Youth Adolesc. PubMed*, 2019, Jul. 48: 1342–52. PMID: 31079263. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31079263/>

12. Windle M., Windle R. C. Adolescent alcohol use: A developmental psychopathology perspective. In M. Windle & R. C. Windle (Eds.) **Handbook of Developmental Psychopathology, 3rd Edition** 2017. pp. 489-516.

13. World Health Organization. Alcohol. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/alcohol> (дата звернення: 26.11.2025 р.)

Bulhakova T. M. PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF ALCOHOL DEPENDENCY FORMATION IN ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF WAR TRAUMA

The article is devoted to the study of socio-psychological factors influencing the formation of alcohol behaviour among young people in conditions of military instability.

The relevance of the study is due to the fact that war significantly affects the mental health of young people, increases anxiety, destabilises the system of social relations and contributes to the use of maladaptive coping strategies, among which alcohol consumption can serve as a means of short-term emotional relief. In these conditions, it is particularly important to study the factors that determine young people's attitudes towards alcohol and increase or decrease the risks of developing alcohol dependence.

The aim of the study is to identify the determinants of alcohol behaviour among high school students and to analyse the personal and social factors that influence the risks of alcoholism.

The study used author-developed questionnaires on awareness and social influences, a method for diagnosing willpower (M. Obozov), a self-assessment test (modified Dembo–Rubinstein) and questionnaire AUDIT. The sample included 72 adolescent respondents.

It has been established that most young people have an average level of awareness of the consequences of alcohol consumption, and peer influence is the leading risk factor. Significant internal factors include low willpower and low self-esteem, which reduce the ability to resist social pressure. According to AUDIT results, 32% of young people belong to the risky alcohol consumption group, and 10% have a high level of alcohol risk. Gender differences indicate that boys are more likely to engage in risky behaviour.

It is emphasised that the military situation intensifies stress reactions and contributes to the formation of maladaptive coping mechanisms, increasing the likelihood of alcohol abuse among young people. The results obtained can be used to develop prevention programmes aimed at strengthening resilience, developing self-regulation skills and reducing risky behaviour among young people.

Key words: *alcoholism, alcohol dependence, adolescence, war trauma, coping strategies, addictive behaviour, mental health, resilience.*

Дата першого надходження статті до видання: 06.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026